

Toen de zon nog scheen over de vlasakkers van Vlaanderen^o

Dit zullen de belangrijkste literatoren uit ons taalgebied alleszins gemeen hebben met elkaar én met hun voornaamste vreemde collega's: hun universele herkenbaarheid. Zij bezitten in eerste instantie een tijd- en omgevingsgebonden herkenbaarheid die zij dan vrij snel achter zich laten, ten voordele van een universele, meestal op de menselijk psychologie gerichte herkenbaarheid. Dat was niet anders bij – bij wijze van voorbeeld – John Steinbecks *Cannery Row* (1945) en John Dos Passos' *The 42nd parallel* (1930), bij Louis-Paul Boons *De Kapellekensbaan. Zomer te Ter-Muren* (1953-1956) of bij Stijn Streuvels' *De Vlaschaard* (1907).¹

Toegegeven, het betreft hier steeds werken uit een vorige eeuw. Maar eerder in de letterlijke dan in de figuurlijke zin. Want die verhalen zijn in principe nog steeds vlot lees- en inleefbaar. Al moet men m.b.t. Streuvels' meesterwerk natuurlijk erkennen dat het West-Vlaamse idioom van de schrijver vaak een horde opwerpt voor de moderne lezer. En toch verdween *De Vlaschaard* nooit geheel uit het gezichtsveld van die moderne lezer. Daar zorgde alvast het medium film voor: de Duitse verfilming van *De Vlaschaard* in 1943 – en niet het minst de controverser er omheen – hernieuwde de belangstelling. Alweer ging het boek met duizenden over de toonbanken in Vlaanderen. Dankzij die film werd de roman overigens – vanuit Vlaanderen – op de markt gebracht in een Franstalige versie.²

1943 was dus een echt Vlaschaard-jaar, zowel voor het boek als voor de film. Die feiten werden enkele jaren geleden beschreven door de Vlaamse filmhistorici Roel Vande Winkel en Ine Van linthout, in hun boek *De Vlaschaard 1943. Een Vlaams boek in nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België*. Daarin analyseerden zij de

- ^o Een zinspeling op de Duitse verfilming van Stijn Streuvels' *De Vlaschaard* onder de titel *Wenn die Sonne wieder scheint* uit 1943.
1. John Steinbeck (Salinas/Californië 1902 - New York 1968), John Dos Passos (Chicago 1896 - Baltimore/Maryland 1970), Louis-Paul Boon (Aalst 1912 - Erembodegem 1979), Stijn Streuvels (Heule 1871 - Ingooigem 1969).
 2. De veertiende druk, met illustraties uit de film, verscheen in een oplage van achtduizend exemplaren (Tielt-Antwerpen, 1943) – S. Streuvels, *Le champ du lin*, Kortrijk, 1943.

politieke, technische en inhoudelijke controverses rondom de Duitse Streuvelsfilm. Vande Winkel zou overigens, samen met zijn academische mentor Daniël Biltereyst, zijn kritische tocht door het filmlandschap van Vlaanderen verderzetten in de studie *Filmen voor Vlaanderen. Vlaamse beweging, propaganda en film*.³

Overtuigd van het belang van de actuele inzichten inzake de wisselwerking tussen de historische kennis van het verleden en de productie en beleving van de film, situeert Andreas Stynen in onderhavig *Wt*-nummer het werk van de hierboven genoemde filmhistorici. Hij brengt die bovendien in relatie tot enkele andere specialisten op dit terrein en distilleert daaruit zijn *De blik op het witte doek. Vier recente studies over filmbeleving in Vlaanderen*. Daarin breekt hij een lans voor een disciplinair onderzoek rondom de wijze waarop films worden geïnterpreteerd en vervolgens kunnen leiden tot het handelen van een groep of van een individu. Behalve de historici, zo stelt hij, hebben ook de kunstenaars, de sociologen, de filosofen, psychologen en de communicatiewetenschappers daarin een rol te vervullen.

Wie verwijst naar de controverse rondom de Streuvelsfilm, zet meteen de toon voor de beschouwing over een belangrijk facet in de culturele en politieke geschiedenis van Vlaanderen, nl. de (geo-)politieke, niet eens heel diep liggende ondertoon van de operationele steun vanwege Duitsland aan de Vlaamse beweging, vóór en tijdens de beide wereldoorlogen.

Die ondersteuning effende het pad voor de beide Vlaamse collaboraties, versterkte die of hing er gewoon mee samen. Hét symboolthema dat het nauwst aansluit bij alle aspecten van dit verschijnsel is ongetwijfeld de *Flamenpolitik*.

In zijn "*Honderden keren probeerden de Walen ons ervan te overtuigen dat er geen Vlamingen meer waren...*" *De 'zaak-Buisset' en de Duitse oorlogspropaganda (1914-1915)* beschrijft Bruno Yammine de zaak-Buisset als "*een ware 'klassieker' in het genre*". Daarmee bedoelt hij de wijze waarop de betekenis van de contacten van de Waalse advocaat en volksvertegenwoordiger Emile Buisset (1869-1925) met de Duitse bezetter werd verdraaid en gemanipuleerd door de Vlaamse activisten. Tot die 'zaak-Buisset' hoort eveneens het feit dat de activistische, mythische versie van Buissets oorlogscontacten niet opdroogde toen de Eerste Wereldoorlog voorbij was. De mythologische voorstelling werd integendeel nog versterkt in de loop van het interbellum, zij bleef daarenboven decennia lang haar weg vinden binnen de historiografie van de Vlaamse beweging. Voor dat laatste acht Yammine in de eerste plaats de oud-activist Arthur Faingnaert (1883-1971) verantwoordelijk. Faingnaert was na de oorlog naar Nederland gevlucht, waar hij zijn apologetische geschiede-

3. R. Vande Winkel & I. Van linthout, *De Vlaschaard 1943. Een Vlaams boek in nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België*, Kortrijk, 2007 – R. Vande Winkel, D. Biltereyst, *Filmen voor Vlaanderen. Vlaamse beweging, propaganda en film*, Gent-Antwerpen, 2008.

nis van het activisme redigeerde (*Verraad of zelfverdediging. Schets van het Vlaams activisme*, Antwerpen, 1930).

Arthur Faignaert was geen kleine garnaal binnen het activisme. Hij organiseerde in 1916 in Brussel de bekende vergadering waaruit in 1917 de Raad van Vlaanderen zou ontstaan. Hij was aanvankelijk een eerder gematigd activist, maar evolueerde metterdaad in radicale zin.

Emile Buisset, de centrale figuur in het verhaal van Bruno Yammine, uitte zich reeds voor de Eerste Wereldoorlog als een notoir tegenstander van de Vlaamse beweging. Hij nam deel aan het Waals Congres van 1912 en ageerde voor de bestuurlijke scheiding van België. In 1913 publiceerde hij *Le Français, langue officielle de la Belgique*. Daarin maakte hij de Vlaamsgezinden het verwijt dat zij ijverden voor een eentalig Vlaanderen en een tweetalig Wallonië, terwijl - in zijn visie - de historische logica noodzakelijkerwijs moest leiden tot een tweetalig Vlaanderen en een eentalig Wallonië. Vlaanderen was in diezelfde logica sinds eeuwen tweetalig, Wallonië echter eentalig. Krachtens alweer diezelfde logica waren de Vlaamse taaleisen 'veroveringen' die, onder druk van het pangermanisme, zouden leiden tot het verdwijnen van België. Die stellingneming maakte van Buisset begrijpelijkerwijze een vijand van het flamingantisme in het algemeen en van het activisme in het bijzonder. De Waalse politicus werd tijdens de oorlog een uitgelezen schietschijf voor de (door Duitsland mee aangestuurde) propaganda van de activisten. Buissets beperkte contacten met de bezetter werden daardoor onverminderd uitgelegd én gemythologiseerd als agressieve tussenkomsten die rechtstreeks tegen Vlaanderen waren gericht.

Wie is de schuldige voor de twee Vlaamse collaboraties met de Duitse bezetter, zowel tijdens de Eerste als tijdens de Tweede Wereldoorlog? Duitsland zelf, want het Rijk is de bedrieger en de Vlaamse collaboratie is de bedrogene. Duitsland draaide de Vlamingen het rad van de bevrijding uit de Belgische verdrukking voor de ogen, de Vlamingen werden in dat rad vermorzeld.

Die redenering werd vooropgesteld door bepaalde, algemeen bekende collaborateurs. Eén onder hen was de extreem radicale Robert Verbelen (1911-1990). Immers "*sollten die Machthaber des Deutschen Reiches wirklich anderes im Sinne gehabt haben als das, was man uns versprach, so ist das wohl nicht die Schuld der Betrogenen, sondern der Betrüger*". Dat verklaarde Verbelen, toen hij in 1965 voor het hof van assisen in Wenen – als Oostenrijks staatsburger – moest terechtstaan voor oorlogsmisdaden.⁴

In zijn *De plaats van Robert Verbelen in de geschiedenis van de Vlaamse beweging* onderzoekt Alexander Jocqué de intrigerende vraag of een figuur zoals Verbelen,

4. Cf. A. Jocqué, *De plaats van Robert Verbelen in de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, hierna genoemd.

die vandaag nog bijna uitsluitend wordt herinnerd om zijn gewelddadige wijze van collaboreren, kan worden beschouwd als behorend tot de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme. Die hadden zich na de Tweede Wereldoorlog overigens gaandeweg van hem gedistantieerd, toen hij zich in toenemende mate extreem radicaal, gekleurd en ongeloofwaardig ging opstellen en zodoende hun beweging compromitteerde en het verwerkingsproces van de collaboratie hinderde.

Jocqué antwoordt bevestigend op de onderzoeksvraag die hij vooropstelt. Niet zijn concrete bijdrage tot de ontvoogdingsstrijd in Vlaanderen bezorgt aan Verbelen een plaats in de geschiedenis van de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme, wel zijn betekenis als 'rolmodel'. D.w.z. als iemand *"die zich inschreef in een gemythologiseerde flamingantische geschiedenis en identiteit"* en tegelijk een *"zeldzaam geval vormt van toe-eigening van een flamingantisch discours"* op een ogenblik dat het flamingantisme zelf afstand nam van de persoon die zich die geschiedenis en die identiteit had toegeëigend.

FRANS-JOS VERDOODT | REDACTIESECRETARIS WT